

Sosyoloji Derneği, Türkiye

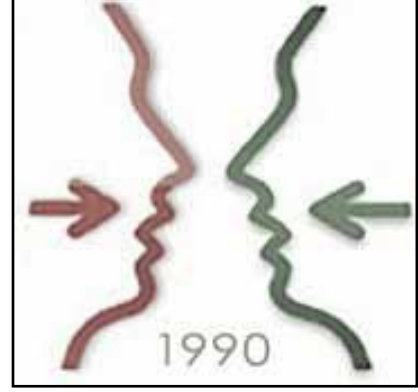
Sosyoloji Araştırmaları Dergisi

Cilt: 15 Sayı: 1 - Bahar 2012

Sociological Association, Turkey

Journal of Sociological Research

Vol.: 15 Nr.: 1 - Spring 2012

.....

Türk Ceza Kanunu Değişiminde Kadın Aktivistler: Bir Lobicilik Hikayesi

Hande ESLEN-ZİYA

Türk Ceza Kanunu Değişiminde Kadın Aktivistler: Bir Lobicilik Hikayesi

Öz

Bu çalışma Türkiye’de kadın aktivistlerin lobiciliği nasıl tanımladıkları ve nasıl lobi yaptıkları Avrupa Birliği müzakere süreci içerisinde incelemektedir. Çalışmanın odak noktası kadın aktivistlerin Türk Ceza Kanunu yasa değişikliğini sağlamak için uyguladıkları lobi faaliyetleri ve bu sırada kullandıkları lobicilik yöntemlerinin analizidir. Bu makale Türkiye’deki feminist gruplarının, ağırlıklı olarak liberal ve sosyalist feministlerin, Türk Ceza Kanunu’nun yasalaşma sürecinde kadın hak ve özgürlüklerini kısıtlayan maddeleri değiştirmek için kullandıkları politik aktivizmlerini yaptıkları lobi faaliyetleri bağlamında incelemektedir. Uygulanan lobi stratejileri tarz ve yönlerini, kadın aktivistlerin hedefleri doğrultusunda değişiklik göstermeleri bu araştırmanın önemli bulgularından biridir. Araştırmanın bir başka önemli bulgusu da Avrupa Birliği müzakere sürecinin kadın aktivistleri tarafından bir araç olarak kullanıldığıdır. Bu süreç kadın aktivizimini harekete geçiren bir süreç değil sadece teşvik edici bir unsur olarak görülmekteydi.

Anahtar sözcükler: *Türkiye’de kadın hareketi, aktivizm, lobicilik, Avrupa Birliği müzakere süreci.*

Abstract

This research aims to discover how women's activists in Turkey define and perform lobbying during the European Union accession process. The focus of this research is to understand the lobbying strategies women's activists used for the amendments of the Turkish Penal Code. In this respect, this article investigates the liberal and socialist feminists groups in Turkey and their lobbying activities. The different strategies and ways of lobbying done by different women's groups is one of the striking findings of this research. Another important finding of this research was how the European Union accession process was defined and perceived by the women's activists groups interviewed. It was found that they saw the European Union as a tool, an encouraging factor but not a mobilizing cause in their achievements.

Keywords: *Women's movement in Turkey, activism, lobbying, the European Union accession period.*

Giriş

Medeni kanunlar kadın haklarının ulusal mekanizmalar tarafından düzenlendiği ana alanlardır, ceza kanunları ise kadın haklarına ve toplumsal cinsiyet eşitliği konuları ile en az ilgili alan olarak kabul edilir. Oysa gerçekte, ceza kanunları kadının insan haklarının gerçekleşmesinde önemli bir yeri vardır. Kadının hak ve özgürlüklerini şekillendiren hakları içerir. (Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümler Derneği, Şubat 2005).

Namus cinayetleri, bekaret testleri ve cinsel eğilimleri ile ilgili Türk Ceza Kanunu'ndaki (TCK) yasal değişiklikler kadınların istekleri doğrultusunda yasalaşmalıdır. İş hukuku Avrupa Birliği normları ile uyumlu hale getirilmeli ve kadın ile erkek arasındaki eşitlik vurgulanmalıdır. Gerekli düzenlemeler sosyal güvenlik ile ilgili herhangi bir ayrımcı eylemi engellemek için uygulanmalıdır. (Turkish Daily News, 28 Ağustos 2004).

Yeni çıkan ceza kanunu AKP hükümetinin bir başarısı değildir, kadınların yıllardır sürdürdükleri çalışmalar ve Avrupa Birliği'ne girme konusundaki iradelerinin sonucudur, yoksa kendi [hükümetin] iradesi ile çıkan kanunlar değildir bunlar. (Canan Arın, Feminist Avukat, Görüşme, 2004).

Bu makalede Türkiye'de kadın aktivistlerin lobiciliği nasıl tanımladıkları ve nasıl lobi yaptıkları Avrupa Birliği müzakere süreci içerisinde incelenecektir. Makalenin odak noktası kadın aktivistlerin Türk Ceza Kanunu yasa değişikliğini sağlamak için uyguladıkları lobi faaliyetleri ve bu sırada kullandıkları lobicilik yöntemlerinin analizidir. Bu makale Türkiye'deki feminist gruplarının, ağırlıklı olarak liberal ve sosyalist feministlerin, politik aktivizmlerini yaptıkları lobi faaliyetleri bağlamında incelemeyi hedeflemektedir. Uygulanan lobi stratejileri tarz ve yönlerini, kadın aktivistlerin hedefleri doğrultusunda değişiklik göstermeleri bu araştırmanın önemli bulgularından biridir. Örneğin devlete lobi yaparken isteklerinin karşılamadığını fark eden kadın aktivistler Avrupa Birliği'ne dönerek lobi yönünü değiştirmişlerdir. Bu makalede savunulan tez, kadın aktivistlerin politik stratejilerinin, bu örnekte lobi çalışmalarının, politika sonuçlarını etkilemelerinde etkin olduğudur.

Sivil toplum kuruluşlarının genel başkanları, aktivist akademisyenler ve aktivist gazetecilerle 2005 yılı kışında toplam on kişi ile yapılan yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatların¹ yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının web sayfalarının ve yayınlamış oldukları broşürlerin, dokümanların analizleri bu araştırmanın yöntemini oluşturmaktadır. Yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlar Türk feminist hareketinin önde gelen ve kendilerini feminist aktivist olarak tanımlayan aktivistlerin, hukukçularının ve gazetecilerin yanı sıra Kadın Adaylarını Destekleme Derneği (KA-DER) ve Uçan Süpürge ve Türk Kadınlar Birliği gibi sivil toplum kuruluşlarının genel başkanları ile yapıldı. Ayrıca misyonu “...kadın erkek eşitliğinin sağlanması, toplumsal yaşamın tüm alanlarında kadınların konumlarının güçlendirilmesi ve kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi için politikalar üretmek, strateji geliştirmek, tüm paydaşlarla işbirliği yapmak ve koordinasyonu sağlamak” olan Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığına bağlı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSSM) ve misyonu “...sivil toplum içinde katılımcılığın ve demokrasinin gelişimi, örgütlülüğün ve özerkliğin güçlendirilmesi, sivil toplumun karar alma süreçlerinde söz sahibi olması için, kendi öncelik alanları içinde savunuculuk, kampanya, araştırma, eğitim ve lobi çalışmaları” olan ve Avrupa Birliği tarafından fonlanan Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM) ile de görüşüldü. Tüm katılımcılar Türk Ceza Kanunu değişikliği sürecinde (2002-2004) aktif olarak çalışmış ve çeşitli lobi faaliyetlerinde bulunmuşlardır.

Türkiye’de kadın hareketi ve lobiciliği:

Türkiye’de 1980 askeri darbesinin sonrası kadının rolünün ve statüsünün sorgulanmaya başlandığı önemli bir dönemi işaretlemiştir. Bu dönemde feminist kadın grupları Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’ndeki kadın hareketine benzer bir feminist hareket başlatmıştır (Arat 1994; Sirman 1989; Tekeli 1986). Bu kadın hareketi daha çok eğitilmiş ve meslek sahibi, şehirlerde yaşayan orta sınıfa ait idi (Marshall 2005) ve daha öncekilerden farklı olarak sadece kamusal değil özel alanlardaki hak ihlallerine odaklanmıştır. Yani, daha öncelerinde tartışılması tabu olarak görülen aile içi şiddet ve kadına yönelik şiddet konusu kadın hareketini bir araya getiren önemli konulardan biri olmuştur.

1 Yapılan görüşmeler aktivistler için AKTV, avukatlar için HUKÇ, sivil toplum örgütleri için STK, devlet birimi için TC, ve Avrupa Birliği birimi için AB olarak kodlanmıştır. Görüşülen aynı kategoriden farklı kişiler kodun arkasına 1, 2 olarak eklenmiştir.

1990’larda ise feminizm ve feminist hareket kurumsallaşmaya başlamıştır. Uluslararası kadın örgütlerinin toplumsal cinsiyet eşitliği kazanımları da iç dinamikleri tetiklemiş ve Türkiye’deki kadın hareketini derinleştirmiştir. Kadınlar sokak protestolarından ve kampanyalarının ötesine geçerek sivil toplum örgütlerinde ve üniversitelerde bir araya gelen gruplar haline gelmişlerdir. Örneğin, 1993 yılında İstanbul Üniversite’sinde Kadın Araştırmaları Merkezinin kurulması da bu döneme rastlar. Benzer bir şekilde 1990 yılında Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı’nın, 1996 Uçan Süpürge’nin ve 1997’de de Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği’nin (KA-DER) kurulmaları kadın gruplarının kurumsallaşmaya başladıklarının güzel örnekleridir.

Aynı zamanda 1990’larda kadın sivil toplum örgütleri toplumsal cinsiyet eşitliği konusu ile ilgili uluslararası sivil toplum ağlarında ve hükümetler arası forumlarda ve fon sağlama aktivitelerinde yer almaya başlamışlardır. Marshall’a (2003) göre bu durum; kadınların günümüz Türkiye’si politikalarında yer almak istediklerinin bir göstergesidir. Diğer ülkelerden sivil toplum örgütleri ile kurdukları iletişim ve sıkı ağlar sayesinde de kendi sivil toplum örgütleri için devletin sağladığının dışında yeni fonlar bulmaya başlamışlardır. Ilkcaracan’ın (2005) da aktardığı gibi geçtiğimiz son 10 yıl kadının insan haklarının elde edilmesi açısından çok büyük başarılar tanıklık etmiştir. Bu muvafakiyet ise şüphesiz kadın hareketinin başarılı ve kararlı lobicilik çabalarının bir sonucudur. Aynı zamanda bu makalede tartışmaya açtığım gibi bu değişimde bir parça da Türkiye’nin resmi olarak Avrupa Birliği üyeliği için müzakere sürecine 3 Ekim 2005’te başlamasının payı vardır. Bu önemli tarihten bu yana Türkiye’nin üç metropolünde (İstanbul, Ankara ve İzmir) var olan kadın sivil toplum örgütlerinin sayısı yüzde 62 artmıştır. Bu bağlamda kadın sivil toplum örgütlerinin bu Avrupa Birliği müzakere sürecini politik, sosyal ve kültürel değişiklikleri sağlamak ve toplumsal cinsiyet açısından eşitlikçi politikalar yaratmak için nasıl kullandıklarını sormak anlamlı olacaktır. Bir başka deyişle Marshall’ın (2003: 20) savunduğu gibi “Türkiye’deki resmi makamlar, üyelik sürecini hızlandırmak ve Avrupa Birliği’ne müzakereler hakkında ciddi olduklarını göstermek için mi Anayasa, Türk Ceza Kanunu ve Medeni Kanunda bir takım değişiklikler” yapmıştır yoksa tüm bu yasal değişimler kadın aktivistlerin başarılı bir şekilde ihtiyaçlarını Avrupa Birliği müzakere koşulları ile eşleştirmeleri ve Türkiye devletine bu yönde baskı uygulamalarının bir sonucu

mudur? Benim iddiam Türkiye’de kaynak seferberliği (resource mobilization) teorisinin belirttiği gibi kaynağın hareketin başarısında etkin rol oynadığıdır. Bir başka deyişle kadın aktivistler Türkiye’de yaşamlarını iyileştirecek tüm bu yasal değişimleri, başarılı bir şekilde ihtiyaçlarını Avrupa Birliği muzakere koşulları ile eşleştirerek ve Türkiye devletine bu yönde baskı uygulayarak sağlamışlardır. Bu argümanı desteklemek için Türkiye’de kadın aktivistlerin lobiciliği nasıl tanımladıkları ve nasıl lobi yaptıkları Avrupa Birliği müzakere süreci içerisinde incelenecek ve kaynak seferberliği teorisi çerçevesinde Avrupa Birliği müzakere sürecinin kadın aktivistler tarafından bir araç olarak nasıl kullanıldığına bakılacaktır.

Kaynak Seferberliği Teorisi

1960’larda ortak girişim çalışmaları ile tartışılmaya başlanmış olan kaynak seferberliği teorisi ortaya çıkan sosyal hareketin geliştirilebilmesi ve sürdürülebilmesi için kaynak aktarılması gerekliliğini öne sürer. Söz konusu kaynaklar; zaman, para, örgütsel yetenekler ve belli politik ve sosyal fırsatlar olabilmektedir. Kaynak seferberliği teorisine göre, sosyal hareket organizasyonları ve kaynak sağlama organizasyonu olmadan bir hareketin toplumsal bir özellik taşıması mümkün değildir. Bununla birlikte tüm sosyal organizasyonlar, gelişebilmek ve istedikleri başarıyı elde edebilmek için kaynak mücadelesi içindedirler. Aynı zamanda ihtiyaç duyulan kaynakların çeşitleri organizasyonların yapısına göre değişiklik gösterse de bu kaynakların verimli bir şekilde kullanılması ve bunu kullanan organizasyonların becerisi önemlidir (Eltantawy ve Wiest 2011).

BULGULAR

Lobicilik ve lobicilik faaliyetlerinin odak noktası nedir, nasıl yapılır:

Yirminci yüzyılın sonlarına doğru dünya politikası devlet kuruluşu olmayan aktörlerin birbirleri ile ve devlet ile iletişim kurmalarına ve sonucunda da politikaları etkilemelerine tanık olmuştur (Keck ve Sikkink, 1999). Hatta bu aktörler sosyal ve kültürel dogmaların değişiminde çok önemli rol oynamışlardır. Bilgi dağılımını etkin bir şekilde kullanarak ve lobi yaparak yani ikna ederek ve baskı kurarak kendilerinden daha etkin organizasyonlarla birlikte çalışarak politika sonuçlarını etkilemeyi başarmışlardır.

Lobicilik; politik kademedede değişiklik yapmaktır. (Baumgartner and Leec, 1996; Yanacopulos, 2005; Keck and Sikkink, 1999). Benzer bir şekilde görüştüğüm kişiler de lobiciliği “kamu politikasını etkilemeye çalışma” olarak açıkladılar. Lobiciliği tanımlarken kadın aktivistlerin öncelikle vurguladıkları lobicilik yapma amaçlarının toplumsal cinsiyet eşitliğini arttırmak olduğu ve bunun da ancak kamu politikalarını etkileyerek yapılabileceği idi. Katılımcılar için kamu politikalarını etkilemek, toplumsal cinsiyet eşitliğini arttırmak demekti ve bu da sadece lobicilik yapılarak sağlanabilirdi.

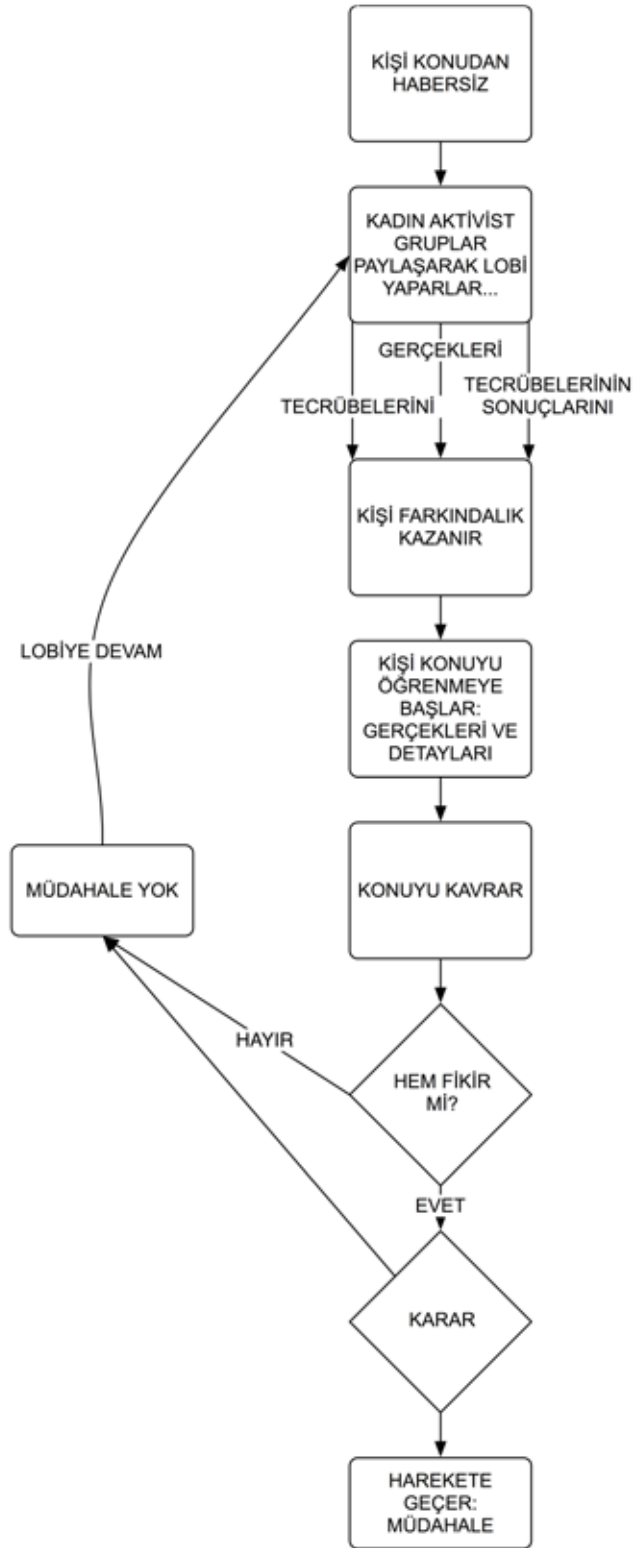
Lobicilik güçlü olduğunu bildiğin, karar alma mercilerinde yer alan insanlarla bağlantıya geçmek demektir. Örneğin belediyede çalışan birini tanıyorsunuz, ve sizden daha etkili olduğunu biliyorsunuz, o zaman önce o kişiye lobi yaparak ekilemeye çalışıyorsunuz... Lobicilik o zaman, karar verme mekanizmalarında yer alan doğru insanı bulmak ve onları toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemeleri için ikna etmektir. (AKTV2).

Görüştüğüm kişilerin lobicilik ile ilgili ortak bir tanımları –politikayı etkileme— olmasına rağmen *politikayı etkileme* yöntemleri ait oldukları organizasyonun yapısına göre değişiklik göstermekteydi. Örneğin bazı katılımcılar lobiciliği mevcut olan ayrımcı yönetmelik ve kanunların değişmesi olarak tanımlamaktaydı. Görüştüğüm bu katılımcılara göre kanunlara odaklanmak önemliydi çünkü “evvela kanunlar kadınları koruyamıyordu” (STK3). Örneğin lobiciliği kadına yönelik şiddet ile mücadele etme yöntemi, yada aile ve iş hayatında kadın erkek eşitliğini sağlama yöntemi olarak görenler de vardı (STK2 ve STK3). Lobiciliğin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için kullanılan bir araç olması bu araştırmanın önemli bulgularından biridir. Toplumsal cinsiyet eşitliği ise “kadınların özgürleşmesi” (AKTV2) ve “kadınların erkeklerle her alanda eşit haklara sahip olması” (DEV1) olarak tanımlanmaktaydı.

Lobi faaliyetlerinin fikirlerin paylaşılması, açıklanması, münakaşa edilmesi ve tekrar tekrar açıklanması oldukları düşünülürse bu durumda lobicilik farklı aktörlerle sürekli devam eden bir fikir alışverişi olarak tanımlanabilir. Lobiciliği yapan kişi veya kuruluşlar amaçlarına ulaşabilmek için eş zamanlı bir şekilde hem konuyu öğreten, bilgilendiren aynı zamanda da baskı yapan konumdadırlar. Öyleyse lobi sadece tek seferli bir eylem yada faaliyet değil aksine

her şeyin teker teker ve defalarca açıklandığı, vurgulandığı ve sürekli devam eden bir süreçtir (AKTV1, STK2). Bir aktivistin de vurguladığı gibi lobi yapmak demek her şeyin çok detaylı olarak defalarca açıklanması demektir “tıpkı beş yaşındaki bir çocukla konuşur gibi!” (AKTV1).

Ben tanımlanan bu durumu *lobiciliğin bilişsel teorisi* olarak adlandırdım. Bir konu hakkında haberdar olan insan, o konu hakkında düşünmeye yada üzerinde çalışmaya başladığında konuyu anlayarak harekete geçip geçmemeye karar verir. Yaptığım görüşmelerin ışığında bulgular bir kişinin bir konu üzerinde harekete geçip geçmeme kararını vermesini o konu hakkında ne kadar bilgi sahibi olduğuna ve daha sonra o konunun o kişi için ne kadar önemli olduğuna bağlamaktadır. *Lobiciliğin bilişsel teorisi*'nde de aktarıldığı gibi kişi konu hakkında bilgilendirilip, gerçekleri öğrendikten sonra farkındalık kazanır, gerçekleri/detayları duyar ve konuyu kavrar. Tüm bu bilişsel kavrama sürecinden sonra sıra karar aşamasına gelir. Buradaki kritik nokta kişinin lobici aktivistler ile hem fikir olup olmadığıdır. Şayet hem fikir olursa aktivistler başarıya ulaşmışlar demektir, ve hedef kişi “harekete geçerek müdahale edecektir”. Ancak kişi hem fikir olmamışsa, müdahale de olmayacaktır. Ancak bu sürecin sonlandığı anlamına gelmez, aktivistler lobiciliğe devam edecek ve yeni ve çarpıcı bilgiler paylaşarak ikna çalışmalarına devam edeceklerdir. Görüşmelerde aktarılan da eğer birey bir konunun önemli olduğuna ikna edildiyse istenen hareketi yapacağı idi (AKTV1 ve AKTV2). Benzer bir şekilde eğer kişi ikna edilememişse lobicilik süreci sil baştan başlayacak ve istenen sonuç elde edilene kadar lobi faaliyeti devam edecektir (AKTV2 ve AKTV3). Bu süreç Şekil 1 de detaylı olarak anlatılmıştır.

Şekil 1. Lobiciliğin bilişsel teorisi

Yapılan görüşmelerde çıkan bir başka önemli bulgu ise lobi yapılacak hedef kitlenin kim olduğu idi. Bunlar kimi zaman başka sivil toplum örgütleri olurken kimi zaman da yazılı

basın ve görsel medya, hükümet, yerel yönetimler, Avrupa Birliği ve genel halk olabilmekteydi (STK4 ve STK2). Kadın aktivistlerin lobiciliği nasıl kullandığını Türk Ceza Kanunu değişikliği süreci (2002-2004) üzerinden anlatmak bilgilendirici olacaktır.

Kadın Sivil Toplum Kuruluşlarının Türk Ceza Kanunu'na Yönelik Çalışmaları:

Türk Ceza Kanunu 1926 yılında İtalyan Ceza Kanunundan uyarlanmış ve sonrasında bir kaç kez iyileştirilmiştir. Ancak hiç bir zaman tam olarak kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak düzenleme yapılamamış, kanunda kadınların hak ve özgürlüklerini kısıtlayan maddeler uzun süre kaldırılamamıştı. Ceza Kanunu sürekli gündeme gelmiş tartışılmış ancak hiç bir zaman T.B.M.M.'ne sunulma aşamasına gelmemişti. Yeni Ceza Kanunu 26 Eylül 2004 yılında meclisten geçtiğinde ise Türk kadın hareketinin başarısının imzasını taşımaktaydı. Ceza Kanunu'nun değişmesi 1990'lardan itibaren sürekli gündemde olmasına rağmen Avrupa Birliği müzakere süreci konunun tekrar tartışılmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda 2002 yılında 2000'i aşkın kanun taslağı gündeme gelmiştir.

Türkiye'de kadın hareketi son on yılda kanun değişikliği sağlamak ve toplumsal cinsiyet eşitliğini her alana yaymak konusunda emek harcamış ve sonucunda da bir çok başarıya imza atmıştır. İpek İlkaracan'ın da (2007) Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi'nde yaptığı konuşma metninde de belirttiği gibi:

Yirmi yıl içerisinde kadın örgütleri Türkiye'de pek çok yasal reform sürecinde çok etkin bir şekilde lobicilik yapmış ve olumlu birtakım değişimlere imza atmıştır. Geçtiğimiz yıllarda Türkiye'de Türk Medeni Kanunu'nda, Türk Ceza Kanunu'nda, anayasal reform süreçlerinde önemli birtakım değişiklikler olmuş ve kadının insan hakları yönündeki reformlarda öngörülen madde değişikliklerinde kadın örgütlerinin aktif lobiciliği son derece önemli rol oynamıştır. Bu, olayın olumlu yüzüdür.

Benzer bir şekilde görüştüğüm bir aktivist de kadın hareketinin başarısını şöyle vurgulamıştır: “Kadın hareketinin başarılı lobiciliği ve kadın sivil toplum kuruluşlarının çabaları

sayesinde kadının insan hakkından bahsedilmeye başlandı” (STK1).

Bu görüşten yola çıkarak bu bölümde yeni Türk Ceza Kanunu’nun yasalaşma sürecinde kadın aktivistlerinin kadın hak ve özgürlüklerini kısıtlayan bu maddeleri değiştirmek için verdikleri uğraş ve başarı hikayeleri aktivistlerin lobi faaliyetleri üzerinden açıklanacaktır.

Türkiye’de kadına yönelik şiddet biçimlerinden biri olarak değerlendirilen bekaret kontrolleri uygulanması, ‘cinsel yönelim’ ifadesinin ayrımcılık maddesine eklenmemesi, ‘müstehcenlik’ maddesinde yer alan muğlak ifadeler, namus cinayetleri, zinanın suç olarak sayılması şüphesiz kadınların maruz kaldığı çarpıcı hak ihlallerinden sadece bir kaçıdır. Türk Ceza Kanunu’nun yasalaşma sürecinde verilen uğraş bu maddelerin toplumsal cinsiyet eşitliği doğrultusunda değişmesi yönündeydi. Türk Ceza Kanunu tasarısının yazılma sürecinde kadın aktivistlerin taleplerinden biri zorla yapılan bekaret testlerinin uygulanmasının hiç bir şarta bağlı olmaksızın kaldırılması idi. Görüşüğüm aktivistler bekaret testlerinin uygulanmasını “kadının bedeninin namus adına ataerkil toplum tarafından baskı altında tutulması” olarak görmekteydiler (TA2). Bunun da nedeni eski Türk Ceza Kanununu şekillendiren en belirgin görüşün kadının kendi bedeni üzerinde hak sahibi olmadığı, kadının ailesi, kocası, babası ve toplumun malı olduğu, olması gerektiği idi. Bu görüş Ceza Kanununa ataerkil sistemin kadınların vücutlarını ve hayatlarını kontrol altında tutmak için kullandıkları bekaret kontrolü uygulaması ile yansımaktaydı. Örneğin genç kadınlar okullarda “ispatlanan namus eksikliği: fuhuş yapmak yada cinsel ilişkiye girmenin ispatı” olarak bekaret kontrolü uygulamasına maruz kalıyorlardı. Kadın hareketi ise yıllar boyunca kadının fiziksel bütünlüğünü ve dolayısı ile Anayasa’nın 17^ı maddesini de ihlal eden bu uygulamanın değişmesi için çaba harcadı. Kadın aktivistler Türk Ceza Kanunu tasarısı oluşturulma sürecinde bekaret kontrolü uygulamasının kadına yönelik şiddet olarak tanımlanmasını ve hiç bir şarta bağlı olmadan kaldırılmasını istediler.

Bekaret testlerine benzer bir şekilde kadının insan haklarını ihlal eden bir başka madde de sözde namus cinayetleri ile ilgili idi. Sözde namus cinayetleri kadınların ataerkil sistemin kurallarına uymadığı için öldürülmeleri ile ilgili bir terimdir. Arat’a göre sözde namus cinayetleri:

Kadının cinsel davranışını kontrol altına almak ve cinsel özgürlüklerini kısıtlama çabasıdır. Ancak bu kontrol kadının ailesine muhtemel “utanç” getirebilecek davranışını engellemek arzusundan doğar ki öldürmek en uç davranıştır, bu kontrol kendini bir çok başka şekilde de gösterir: bir çok kadın hapsedilme, gözdağı verilme, fiziksel tacize uğrama korkusu ile karşı karşıyadırlar ve bu durum onların daimi bir terör içinde yaşamalarına sebep olur (2003:1).

Sözde namus cinayetleri kadının insan hakkını ihlal ederken Türk Ceza Kanunu’nda “haksız tahrik” maddesi ile hakkın ihlalinden doğan cezai yaptırıma üçte bir oranında indirim öngörüyordu. Sözde namus cinayetlerinin faillerinin şimdiye kadar haksız tahrik gerekçesiyle ceza indiriminden yararlanabiliyor olmaları ise bir insan hakkı ihlali olmanın yanı sıra devletin ataerkil tavrını da gözler önüne seriyordu.

Türk Ceza Kanunu Değişiklik Sürecinde Bir Başarı Hikayesi:

1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu, özellikle eski kanun ile karşılaştırıldığında kadın hakları açısından aile hukukunda önemli yasal değişiklikler sağlamıştır. Başpınar’ın da (2003:100) vurguladığı gibi “bu değişiklikler genel bir değerlendirilmeye tabi tutulduğunda özellikle kadının durumunun iyileştirilmesinin amaçlandığı görülmektedir”. Yapılan değişiklikler kadın hareketinin Ceza Kanunundan önce Medeni Kanunun değiştirilmesi sırasında aktif bir şekilde yaptıkları lobi faaliyetlerinin bir sonucudur. Bu bölümde kadın aktivist grupların Türk Medeni Kanunu başarısının hemen ardından yeni bir kampanya başlatarak Türk Ceza Kanunu’nu değiştirmek için yaptıkları lobi faaliyetlerinin analizi yapılacaktır.

Görüştüğüm kişiler bu süreçte hedeflerinin Türk Ceza Kanunu’nu toplumsal cinsiyet bakış açısı ile değiştirmek olduğunu aktarmışlardı (AKTV1, STK2). Söz konusu dönemde kadından sorumlu devlet bakanı Hasan Gemici’nin danışmanı olan Selma Acuner Türk Ceza kanunu değişikliğinde kadın hareketinin lobi stratejilerinin başarısından şöyle bahsetti:

Biz, KSSGM’nin genel müdürü ile birlikte Şubat 2000 tarihinde yapılan bakanlar toplantısına resmen sızdık. O toplantıda öncelikli hedefler belirleniyordu, resmen oraya sızdık ve Hasan Gemici aracılığı ile kadınlar ile ilgili bazı konuları öncelikli hedefler arasına soktuk.

Bunlardan birisi Anayasa'nın 10. maddesidir, birisi KSSGM'dir, bir başkası da Medeni kanunun öne çekilmesidir.

Medeni Kanunu reformunun hemen ardından 1993 yılında kadın ve insan hakları sivil toplum örgütü olarak kurulmuş olan ve misyonu ulusal ve uluslararası alanlarda, kadınların demokratik, eşitlikçi ve barışçı bir toplum düzeninin kurulması ve korunması sürecine özgür bireyler ve eşit yurttaşlar olarak katılımını desteklenmesi olan Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümler Derneği² 'Ceza Kanunu Çalışma Grubunu' organize etti. On beş kişilik bu çalışma grubunda sivil toplum örgütleri temsilcileri, avukatlar ve akademisyenler bulunmaktaydı. Bu iletişim ağı ilk başta dokuz kadın aktivistten oluşmaktaydı ve ismi TCK Kadın Grubu idi. Daha sonra üye sivil toplum örgütlerinin sayısının 26'ya³ çıkması ile birlikte ismi TCK Kadın Platformu olarak değiştirildi. Yapılan görüşmelerde de aktarıldığı gibi TCK Kadın Platformu'nun kurulması ve ardından yürüttüğü çalışmalar kadın örgütlerinin başarısında çok önemli bir yer tutmaktadır. Bir aktivist avukatın da belirttiği gibi:

Kadın sivil toplum kuruluşları'nın son zamanlardaki en büyük başarısı da kadın bakış açısı ile Türk Ceza Kanunu Tasarısı'nın hazırlanması olmuştur. Eski adı Kadının İnsan Hakları Projesi olan ve yeni adı Yeni Çözümler Vakfı olan kadın kuruluşunun bu konudaki katkısı çok büyüktür. Çekirdek kadro olarak dokuz kadın kuruluşunun kadın hukukçuları ile başlattığı Ceza Kanunu Kadın Çalışma Grubu'nun çalışmalarını sonra bir plâforma dönüştürüp hiç yılmadan, usanmadan, yorulmadan, bezmeden Ceza Kanunu'na kadınların istediği biçime yakın bir biçim verilmesine emek harcamıştır. (HUKÇ1).

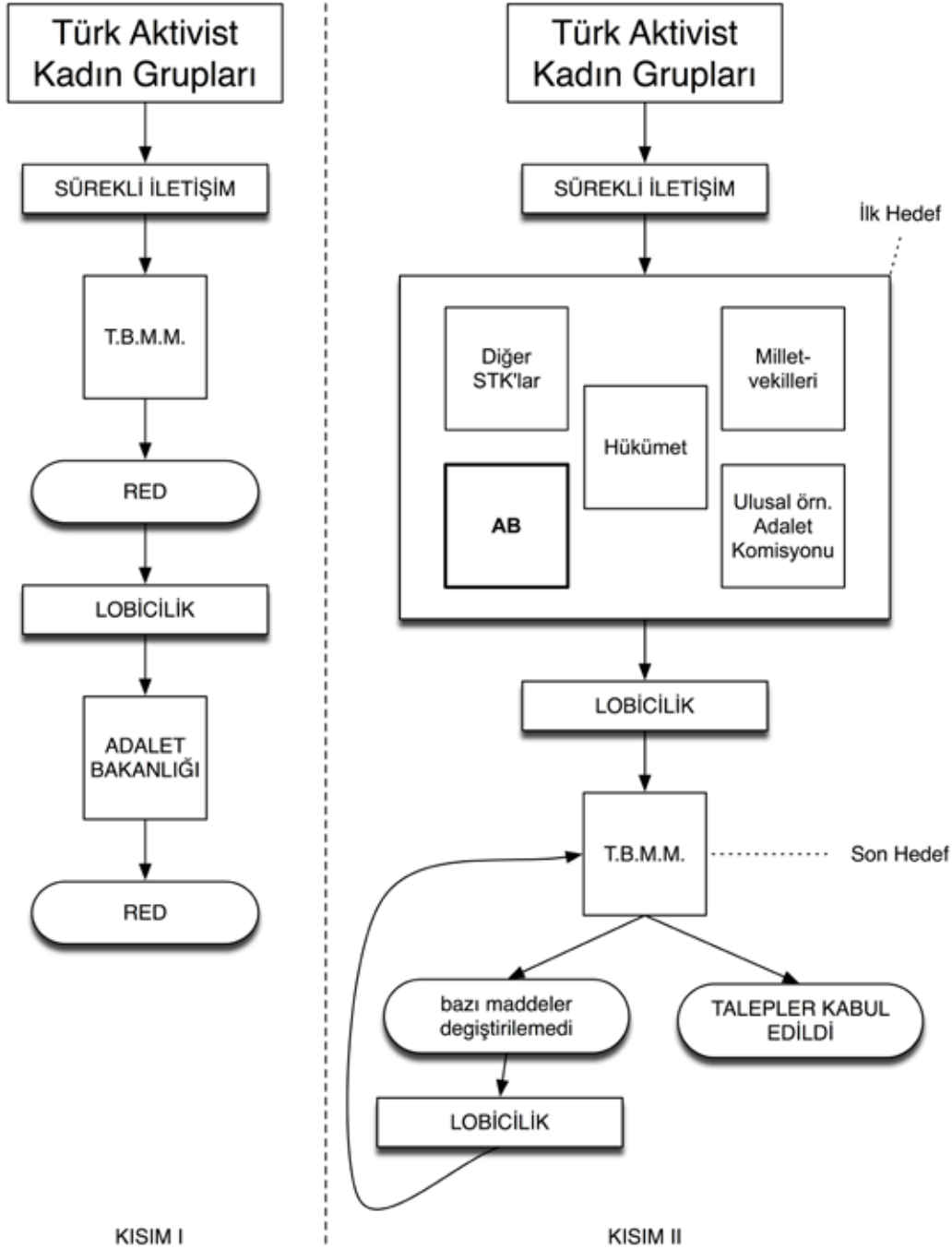
TCK Kadın Platformu'nda, tek tek bazı maddelerin değişmesi yerine genel ataerkil yapının değişmesi için uğraşıldı. Bunun için daha eşitlikçi devletlerin anayasaları incelendi, kullanılan Türk Ceza Kanunu ile karşılaştırıldı ve bir öneri raporu hazırlandı. Bu detaylı

2 Daha detaylı bilgi için bkz: http://www.kadinininsanhaklari.org/biz_kimiz.php

3 AMARGI Kadın Akademisi; Uluslararası Af Örgütü, Türkiye Ofisi; Ankara Kadın dayanışma Vakfı; Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği; Sincan Toplum Merkezini Destekleme Derneği; Çanakkale Kadının El Emegini Değerlendirme Derneği – Kadın Danışma Merkezi; CEDAW STK Forumu Hazırlık Komitesi; Edirne Kadının İnsan Hakları ve El Ürünleri Girişimi; Filmmor Kadın Kooperatifi; İRİS Eşitlik İzleme Grubu; İstanbul Barosu Kadın Hakları Uygulama Merkezi; İstanbul Valiliği İnsan Hakları Masası; İzmir Barosu Kadın Komisyonu; Kadın Tavrını Geliştirme İnisiyatifi (KATAGİ); Kibele Kadın Kooperatifi; KAOS GL; LAMBDA; Okmeydanı Morkağıt Kadın Atölyesi; Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı; Cumhuriyet Kadınları Derneği; Türk Kadınlar Birliği; Kadınlarla Dayanışma Vakfı; Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Vakfı.

raporda kadın hareketinin talepleri ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için gerekli olan değişiklikler dile getirildi. Hazırlanan raporda 35’den fazla yasa değişikliği talebi vardı ve tüm bu talepler medyaya, milletvekillerine ve diğer sivil toplum örgütlerine iletildi. Hazırlanan raporda, TCK Kadın Platformu ‘sözde namus cinayetleri’, ‘bekaret testleri’ gibi uygulamaların kadının insan haklarına bir müdahale olduğunu savunmaktaydı. Bu bağlamda TCK Kadın Platformu hükümetin hazırladığı kanun taslağının Avrupa Birliği reformlarına ve genel eşitlik anlayışına karşı bir duruş olduğunu belirtmekteydi. Raporun yayınlanmasının hemen ardından 2003 yılında, Türk Ceza Kanunu’nda kadın erkek eşitliğinin olması gerektiğini vurgulayan bir kampanya başlatıldı.

Kaynak seferberliği teorisi, kullanılacak kaynakların mevcut olması ve aktörlerin o kaynakları kullanma becerilerinin önemini vurgular. Türk Ceza Kanunu’nu değiştirme süreci ve bu süreçte kadın aktivistlerin kaynak kullanımında izledikleri yol incelendiğinde kullanılan iki farklı yöntem karşımıza çıkmaktadır. Bunları aşağıdaki Şekil 2’de Kısım I ve Kısım II olarak ayırtırdım. Kısım I de kullanılan yönteme *tekli hedef* derken Kısım II’de kullanılan yönteme de *çoklu hedef* ismini verdim. *Tekli hedef* yönteminde lobi yapan gruplar lobi yaptıkları kişi ve gruplar ile birlikte çalışamayacaklarını fark ettikleri zaman (görüş ayrılıkları, anlaşamama vs gibi sebeplerden dolayı) stratejilerini değiştirip hedefledikleri grubun fikirlerini değiştirmek için lobi yapmaya devam etmektedirler. *Çoklu hedef* yönteminde ise lobi yapan grupların hedefi (ana hedefi) etkilemeden önce diğer gruplara (ön hedefe) lobi yapma durumunu ifade etmektedir. Bu durumda ön hedef lobi yapan gruplarla yakın ilişki içerisinde olan ve aynı zamanda ana hedefi de tanıyan ve etkileme ihtimali olan kişi veya gruplardır. Lobi yapan gruplar ön hedef ile iletişime geçmeleri sayesinde daha etkin bir şekilde lobi faaliyeti yapmayı hedeflerler.

Şekil 2. Tekli hedef ve çoklu hedef yöntemi

Kadın aktivistlerin Türk Ceza Kanunu'nu değiştirmek için yaptıkları lobi faaliyetlerini kaynak seferberliği teorisi üzerinden incelediğimizde Şekil 2'de de görüldüğü gibi, kadın hareketinin hem *tekli hedef* hem de *çoklu hedef* yöntemi kullandığı görülmektedir. Kaynak seferberliği teorisinin de belirttiği gibi kaynakların kullanılabilirliği ile kadın aktivistlerin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için bir araya gelme ve var olan kaynakları kullanma yetileri, son derece önemlidir. Burada kaynaklar sosyal medyanın verimli bir şekilde kullanılmasından,

uluslararası sivil toplum kuruluşları ile iletişim halinde olmaya, Avrupa Birliği müzakere sürecinden mecliste toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı milletvekillerinin varlığı gibi çeşitlilik gösterebilir. Ancak burada vurgulanması gereken kaynakların nasıl kullanıldığının önemli olduğudur. Örneğin *Tekli hedef* ve *çoklu hedef* yöntemlerine bakıldığında Kısım I başarı ile sonuçlanmazken, Kısım II'nin sonunda kadın aktivist grupların istedikleri başarıyı elde ettikleri göze çarpmaktadır. Bu durum ise Kısım I'de kadın aktivist grupların medyaya, milletvekillerine veya farklı sivil toplum örgütlerine, meclise ayrı ayrı lobi yapmalarından kaynaklanmaktadır. Ellerindeki kaynakları doğru ve/veya verimli kullanamadıklarından lobicilik süreçleri engellenmiştir. Bu aşamada kadın aktivistler *son hedef* (örneğin: T.B.M.M.) ile *ilk hedef*'i (örneğin: medya) ayırtırmakta başarısız olmuşlar ve lobi yapma enerjilerini tüm hedeflere aynı şekilde kullanmışlardır. Kısım II' de ise kaynakları daha verimli kullanan kadın aktivist gruplar ağ oluşturmak için önce *ilk hedef*'e; ulusal (örneğin: Adalet Komisyonu) veya uluslararası (örneğin: Avrupa Birliği) lobi yapmışlar ve daha sonra bu oluşan ağdan aldıkları güç ile taleplerini meclise sunmuşlardır. Bir başka deyişle, kadın aktivist gruplar istedikleri başarıya ancak var olan kaynakları verimli kullandıkları *çoklu hedef* yöntemi ile ulaşmışlardır. Ancak, burada vurgulanması gereken nokta şudur ki Kısım II bir başarı hikayesi anlatsa bile, bu süreç devam eden bir lobicilik durumudur.

Görüşülen aktivist grupların da vurguladığı bu 'devam eden lobicilik süreci' ve kadın hareketinin başarısındaki duraksama sebebi erken seçimler sonucunda iktidara muhafazakar sağ partinin gelmesinden kaynaklanmıştı. Yeni adalet bakanı kadın örgütlerinin buluşma talebini geri çevirmiş, sundukları rapor taslağını dikkate almamıştı. Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümler Derneği'nin hazırlamış olduğu rapora göre hükümet tarafından hazırlanan taslak rapor kadına dair olan konuların dışındaki tüm alanlarda reform öngörüyordu (2004; sf.12). Ancak sivil toplum örgütlerine hükümet tarafından danışılmamış ve kadın aktivist grupların hazırladıkları taslak henüz meclise ulaşmadan reddedilmişti. Sonuç olarak kadınlarla ilgili tüm kanunlar değişmeksizin eski ceza kanunundan alınmışlardı.

Görüştüğüm kadın aktivistler bu reddedilme sürecinin hemen ardından kampanya başlattıklarını ve mücadelelerine devam ettiklerini vurguladılar.

Aslında bu reddedilme sürecinden hemen sonra....çok büyük bir kampanya başlattık. Bu kampanya Mayıs 2003 tarihinde başladı (STK1).

Şekil 2'in Kısım II' sinde de gösterildiği gibi bu kampanya birden fazla hedef ile iletişim kurularak yürütülmekteydi. Konferanslar, toplantılar, ve basın açıklamaları düzenlenmişti. Örneğin KA-DER'den bir katılımcı TCK Kadın Platformu'nun internet kullanımından övgü ile söz etmekteydi. Kadın Kurultayı isimli özel mail grubu ile etkin bilgi dağılımının sağlandığından bahsetmekteydi.

Neden TCK Kadın Platformu başarılı idi, neden çok büyük başarılar imza attılar? Çünkü internet aracılığı ile birbirleri ile iletişimi sağladılar, e-mail grupları ile, bu sayede birbirleri ile hep iletişim içinde oldular (STK4).

Göker de (2007) internet'in Türkiye'de kadın hareketi içindeki tartışmalara etkisini incelediği makalesinde internetin aktivizm üzerinde önemli bir mecra olduğu sonucuna varmıştır. Özellikle Kadın Kurultayı mail grubunu inceleyen Göker burada sonuç alıcı tartışmaların yürütüldüğünü savunmaktadır. Göker (2007: 289) Kadın Kurultayı mail grubunu başarısını şöyle ifade etmektedir:

Kadın Kurultayı e-grubu üzerinde yapılan kampanya, tartışma, metin hazırlığı vb. ile elde edilen çeşitli kazanımlar elbette ki hız, yaygınlık ve bilgi paylaşımı noktasında e-grubun doğrudan etkisi oldukça yüksektir...bu e-grubun arkasında örgütlü ve etkin bir kadın hareketi olduğu açıktır.

Kadın aktivist gruplar birçok ulusal ve uluslararası kurumlara lobi yapmakta ve isteklerini alt komisyon tarafından kabul ettirmektedirler. Bir katılımcının aktardığı gibi:

Biz hem ulusal hem de uluslararası kurumlara lobi yaptık..Adalet alt komisyonuna, hatta daha önce bizi yok sayan Adalet Komisyonuna, ulusal ve uluslararası basına lobi yaptık, meclisi ziyaret ettik, ve Avrupa Birliği yetkililerine evet, Avrupa Birliği yetkililerine lobi yaptık

(HUKÇ1).

Bir başka katılımcı da lobi yapmaya başladıkları günden bu yana Avrupa Birliği'ni bu süreçte kullandıklarını aktardı.

...öncelikle Türk Ceza Kanunu'nu değiştirmek için bir araya geldiğimizden beri Avrupa Birliği'ni kadın erkek eşitliğine ulaşmada bir araç olarak kullanmaktayız. Biz Avrupa Birliği'nin hukuki süreci hızlandırmadaki gücünün farkındaydık...ve bunu lobicilik sürecimiz boyunca hiç aklımızdan çıkarmadık! (STK1).

Kadın aktivist gruplar alt komisyonun kabul etmediği ve yasa tasarisına eklenmeyen sözde namus cinayetleri ve bekaret testlerine karşı maddelerin kabulü için lobi faaliyetlerine devam ettiler. Aynı zamanda sözde namus cinayetlerini haklı gösteren maddeyi değiştirmek ve sözde namus cinayetlerini bir insan hakkı ihlali olarak tanımlamak için önce Birleşmiş Milletlere daha sonra da Hükümete lobi yaptılar. Sonuç olarak da Birleşmiş Milletler sözde namus cinayetlerini kadına yönelik şiddet olduğunu kabul ederek bu cinayetleri insan hakları ihlali olarak tanımladı. Buna uygun olarak Birleşmiş Milletler taraf devletleri sözde namus adına işlenen suçları engellemeye yönelik sorumluluk almalarını şart koydu. Önerge insan hakları savunucusu Leyla Pervizat'ın girişimi ve Kadın Ağı Programı (*Network Women's Program*) ile 13 dile çevrildi.

Yapılan görüşmelerde Leyla Pervizat Birleşmiş Milletlerde edinilen başarının hemen ardından Türkiye'ye dönerek Ankara'da toplantılar yapmaya başladığını ve lobi faaliyetlerine devam ettiğini aktardı. Bu süreç ise lobicilik sürecinde kullanılan *çoklu hedef* yönteminin güzel bir örneğidir.

Belki de en etkileyici durum kadın aktivist grupların Eylül 2004'deki özel T.B.M.M. oturumu öncesinde Türk Ceza Kanunu'nu değiştirmek için yapmış oldukları lobicilik faaliyetleridir. Kadın aktivist gruplar uluslararası faks kampanyası başlattılar. Böylece Avrupa Birliği'ndeki kadın örgütleri Türkiye'deki aktivistlerin isteklerini dile getirdiler. Bu süreç

yapılan görüşmelerde şöyle aktarıldı:

Meclis üyeleri ile yakın bir şekilde çalıştık, onları teker teker arayıp isteklerimizi dile getirdik...hatta meclisin fakslarını kilitledik, gönderdiğimiz fakslarla! T.B.M.M.'nin feminist üyelerinden biri olan Gaye Erbatur ile çalıştık (HUKÇ1).

Tam da bu zamanda kadın aktivistlerin lobi faaliyetleri yarım kalmıştı: ...geri kalan taleplerimiz için savunuculuğumuz başbakanın zınayı suç kapsamına sokma önerisi ile bir süreliğine de olsa gölgede kaldı (WHHR, 2004, sf. 13).

Görüştüğüm kişiler zınanın suç kapsamına alınma ihtimalini şöyle eleştirdiler:

...Türkiye Avrupa Birliği üyesi olmak için, kadın ile erkek arasındaki eşitliği sağlamak zorundadır. (STK1)

ve

Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak Türkiye'nin olmazsa olmazıdır, özellikle Avrupa Birliği üyesi olmak istiyorsa. (STK3).

TCK Kadın Platformunun önerdiği 35 maddenin 30'u 26 Eylül 2004 tarihinde T.B.M.M.'den geçti. Görüştüğüm kişiler bu başarıdan bahsederken Avrupa Birliği'nin ve Türkiye'nin geçmekte olduğu Avrupa Birliği üyelik süreci teşvik edici bir unsur olduğunu belirtmekteydiler. Ancak burada vurgulanması gereken görüştüğüm kişilerin, Avrupa Birliği'ni hiç bir zaman harekete geçirici bir güç olarak görmedikleri idi. Aksine, kadın aktivistler edinilen başarıyı kendi emeklerinin ve lobi faaliyetlerinin birer sonucu olarak görmekteydiler. TCK Kadın Platformunda aktif olarak çalışan bir kadın aktivist bu durumu şöyle aktardı:

Türk Ceza Kanununda yapılan değişiklikler tamamı ile kadın hareketinin başarısıdır, bu süreci doğru kullanmış olmasıdır ve bu süreçte TBMM adalet komisyonu alt komisyonu ile

kurmuş olduğu özellikle Kadının İnsan Hakları Projesinin kurduğu Türk Ceza Kanunu Platformu inanılmaz çalıştı ve bu bir başarı hikayesidir. Demek ki özetle gidersek Avrupa Birliği süreci çıkmadan önce kadınlar bütün bu çalışmalarını yaptı, ancak Avrupa Birliği treninin görülmesi ile süreci çok hızlı kavrayan örgütlerdir kadın örgütleri, zaten uluslararası boyutta hep etkin iletişim içindedirler, ve de bu süreci alıp kadın politikaları lehine çok ciddi şekilde kullanmışlardır. Yani biz zaten vardık, ama bu süreci hukukun hızlandırıcı etkisi olarak kullandık ve gerçekten başarıya ulaştık. (STK1).

Bir başka görüşülen kişi de benzer bir şekilde Avrupa Birliği sürecini lobi faaliyetlerinde kullandıklarını şöyle ifade etti: “Avrupa Birliği bu lobicilik sürecinde ek bir etki olmuştur” (STK4).

Bu kişi ayrıca Türk Ceza Kanunu’ndaki değişiklikler için sırf Avrupa Birliği müzakere sürecini ve Kopenhag Kriterlerini değil ayrıca CEDAW ve Birleşmiş Milletler gibi Türkiye’nin uluslararası anlaşmalar yaptığı organizasyonlarının etkisini kullandıklarını belirtti.

Avrupa Birliği süreci iki açıdan önemli: Birincisi o ortama girmek istiyorsak oradaki istatistikleri yakalamamız lazım diyoruz, istatistikleri kullanıyoruz. İkincisi de Avrupa Birliği’nin, Avrupa Birliği Kadın Erkek Komisyonu ve Kopenhag kriterlerinin CEDAW’un, Birleşmiş Milletlerinin, bir dolu kriteri var ve biz de bunları kullanıyoruz...imza attığımız belgelerde şunlar var ve biz de bunları yerine getirmeliyiz diyoruz. Bunu çok iyi kullandığımızı düşünüyorum, deminki TCK örneği önemli bir örnektir. Kotada da bunun benzerini yapacağız... Avrupa Birliği süreci olmasaydı bu maddeleri değiştirebilir miydik bilmiyorum. (STK4).

Benzer bir şekilde bir başka görüştüğüm kişi bu süreci şöyle anlattı:

Biz amacımıza ulaşmak için Avrupa Birliği sürecini kullandık. Onlara dedik ki [hükümete] ‘işte bunlar bunlar var sizin onayladığınız, bu kriterleri yerine getirseniz iyi olur’. Hükümete Türk Ceza Kanununu CEDAW’un şartları ile uyumlu hale getirmeniz lazım...Yani sadece Avrupa Birliği kriterlerini değil diğer anlaşmaları da kullandık, CEDAW gibi, Birleşmiş

Milletler Sözleşmeleri gibi. Bu süreci başarılı bir şekilde kullandığımızı düşünüyorum. Ve Türk Ceza Kanunu'ndaki toplumsal cinsiyet eşitliğine doğru yapılan değişiklikler de buna güzel birer örnektir (STK4)

Bu görüşü aynı zamanda Kadından sorumlu devlet bakanı Güldan Akşit de CEDAW'un 21 Ocak 2005 tarihindeki toplantısında yansıtmıştı. Güldan Akşit Türkiye'nin kadın erkek eşitliği konusunda uluslararası standartlara erişme konusunda kararlı olduğundan bahsetmiş ve şunları dile getirmişti:

...CEDAW anlaşması Türkiye'yi kadına yönelik ayrımcılığı engelleme konusunda yönlendiren güçlü bir araçtır. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni Bakanlar Kurulu 25 Temmuz 1985 tarihinde imzalamıştır, ancak CEDAW anlaşmasının imzalandığı tarihlerde iç hukukumuzla çeliştiğinden [Türk Medeni Kanunu ve özellikle aile ilişkileri ve evlilik ile ilgili konularda uyuşmadığından] 15. ve 16. maddelere çekinceli yaklaşıyordu. Eylül 1999'da ise Türkiye tüm çekincelerini bıraktı.. ve anlaşmayı onaylanarak sözleşmeye taraf olunmuştur.. (CEDAW, Ayrımcılık Karşıtı Komite, 2005).

Kadın aktivistlerin bu süreci kullanmadaki başarısını vurgulamak için aynı kişi kadın aktivistleri, engelli aktivistlerle karşılaştırdı ve şöyle dedi:

Bu süreçte engelliler ne elde ettiler? Hiç bir şey. Çünkü çok iyi çalıştıklarını düşünmüyorum. Keşke yapabilseler. Engelliler bu Avrupa Birliği müzakere sürecini kendi çıkarları için kullanamadılar. Oysa kadın aktivist gruplar bu ortamı o kadar iyi hazırlamış durumdaki Avrupa Birliği tuz biber oluyor! (STK4).

Yeni Türk Ceza Kanununun 26 Eylül 2004 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmesi kadın hareketinin 2002-2004 yılları arasında yürüttüğü lobi faaliyetleri ve kampanyaların bir başarısı olarak görülmektedir. Yeni kanun, kadın erkek eşitliğinin sağlanması, kadınların ve çocukların bedensel ve cinsel haklarının yasal olarak korunabilmesi için son derece önemli 30'dan fazla değişiklik içermekteydi. Bu sebeple 2004-2005 yıllarındaki Türk Ceza Kanunu

reformlarını Türkiye gündemindeki en önemli kanuni değişikliklerden biri olarak tanımlamak mümkündür. Benzer bir şekilde kadın aktivistler de bu süreci Türk toplumu için hem kanuni hem de felsefi bir devrim olarak tanımlamaktaydılar.

Kabul etmemiz gerekir ki bu çok büyük bir zihniyet değişimi....Türkiye Cumhuriyeti tarihinin dönüm noktası (AKTV1).

Bu gerçekten de Türkiye'yi demokratik düzene yaklaştıran önemli bir değişimdi . Bu sadece Türk Ceza Kanunu'ndaki pozitif gelişmelerden ve değişimin yaşandığı sürecin şeffaflığından da kaynaklanıyordu. Çünkü Türkiye tarihinde ilk kez T.B.M.M. kanun taslağı hazırlarken sivil toplum örgütlerinden danışmanlık talep etmişti.

Görüşülen kadın aktivistler Türk Ceza Kanunundaki en önemli değişimin kadına yönelik işlenen cinsel suçlarla ilgili olduğunu vurguladılar. Bu suçlar artık 'topluma' yada 'aileye' yönelik suçlar değil 'kadının insan haklarına yönelik suçlar' olarak kabul edilmekteydi. Böylece kadının kendi vücudu ve cinselliği üzerindeki hakkı tanındı ve 'bekaret', 'ahlak', 'edep', 'ırz' gibi ataerkil söylemler yeni ceza kanunundan çıkartıldı. Oysa, eski ceza kanununda cinsel suçlar, çoğunlukla kadını ve cinselliğini kontrol altına alan 'adap', 'ırz', 'namus', 'haya' gibi tanımlanması zor, göreceli kavramlara atıfta bulunarak yapılmaktaydı. Ayrıca eskiden cinsel suçlar, 'kamu ahlakı ve aileye karşı suçlar" alt bölümünde, 'topluma karşı suçlar" kısmında düzenlenmekteydi. Yeni ceza kanunundaki önemli değişikliklerden bir başkası da cinsel suçların artık 'cinsel bütünlüğe karşı suçlar' alt bölümünde, 'kişilere karşı işlenen suçlar' olarak yer almasıydı. Bu düzenleme ile kadınların kendi bedenlerinin ve cinselliklerinin sahibi oldukları kabul edilmiş olundu.

Edinilen bir başka başarı da yeni ceza kanunu ile cinsel suçlarla ilgili tanımların genişletilmesi idi. yeni ceza kanunu ile işyerinde cinsel taciz suç olarak tanımlandı ve cinsel suçlara verilen cezalar arttırıldı. Artık aile içi şiddet 'işkence etmek' ve evlilik içi tecavüz 'suç' olarak tanımlandı. Ayrıca, tecavüzün tanımı her hangi bir madde ya da organın vücuda sokulması, anal ve oral tecavüzü de kapsayacak şekilde genişletildi. Ayrıca tecavüze uğrayan

kadının evli ya da bakire olması durumunda farklı ceza uygulaması ortadan kaldırıldı. Benzer bir şekilde çocuklara yönelik cinsel istismara ilişkin düzenlemelerde de değişiklik yapıldı ve ‘çocuğun rızası’ kavramı kaldırılarak bu suçlar cinsel istismar suçu olarak ayrı bir başlık altına alındı.

Yeni ceza kanunu’nda sözde namus cinayetleri ‘cinayet’ olarak kabul edilmiştir. Bunun için, namus cinayetlerinde ceza indirimleri yapılmasını sağlayan ‘haksız tahrik’ maddesi değiştirildi ve töre cinayetleri ağırlaştırılmış insan öldürme olarak düzenlendi. Görüşülen kadın aktivistler bu yasa değişikliğini namus cinayetlerinin engellenmesi için büyük bir adım olduğunu vurgulamaktadırlar.

Yeni ceza kanunu namus cinayetlerinin engellenmesi için bir adım atmıştır (STK2).

Yeni Türk Ceza Kanunun’da ‘namus saikiyle işlenen suçlar’ ifadesi yerine ‘töre saikiyle işlenen suçlar’ ifadesi kullanıldı ve ‘töre cinayeti’ nitelikli insan öldürme suçu kapsamına alındı. Yani töre saikiyle işlenen cinayetler, ağırlaştırıcı neden olarak tanımlandı. Bu düzenleme kadın aktivistler tarafından yetersiz bulunsa da ve tüm namus cinayetlerini kapsamasa da gene de önemli bir adım olduğunu söylemişlerdir (STK1, STK2).

Eski ceza kanunu’nda tecavüze uğrayan yada kaçırılan kadınların tecavüzcüleri ya da kendilerini kaçıranlarla evlenmeleri halinde failin cezasının azaltılması ya da ertelenmesine olanak tanıyan maddeler bulunmaktaydı. Bu kanun ise kadınların tecavüzcüleriyle evlenmelerini ‘namus’larını korumaları için teşvik eden bir duruma dönüşüyordu. Yeni ceza kanunu’nda tecavüz ve kadın kaçırma olaylarında suçu işleyen mağdurla evlenmesi durumunda suçlunun affedilmesi yada bir hafifletici ceza olması ortadan kaldırıldı. Buna ek olarak zorla evlendirilmeyi de yasal hale getiren bu düzenlemeler yeni ceza kanunu’ndan çıkarıldı.

Ancak yapılan görüşmelerde kadın aktivistler yeni Türk Ceza Kanunu’nda memnun olmadıkları değişimleri de paylaştılar. Örneğin tüm bu lobilik süreci boyunca aktivistler ‘töre cinayeti’ yerine ‘namus cinayeti’ teriminin kullanılması için ısrar ettiklerini söylediler. Çünkü,

töre cinayetleri sözde namus adına işlenen cinayetleri tanımlamadığı gibi belli bir bölge ve aşiret ile ilişkilendiriliyordu. Bu durum ise sözde namus adına işlenen cinayetleri haklı gösteriyordu. Kadın aktivistler tarafından aktarılan benzer bir hoşnutsuzluk da bekaret kontrolünün yeni ceza kanunu'ndan tamamen kaldırılmadığı, yetkili hakim veya savcının kararına bırakıldığı idi. Oysa kadın hareketi bekaret kontrolü uygulamasının tamamen kaldırılmasını istemekteydiler. Yeni ceza kanunu'nda hala değişmesi gereken maddeleri vurgulayan görüştüğüm bir aktivist avukat bu süreci değerlendirirken gelişmeleri sert bir dille eleştirmektedir:

Hala namus cinayetleri var, bekaret kontrolü var, en son çıkan yasada yargıç kararı arıyor ama kişinin onayını aramıyor... Dolayısı ile bu kadar ciddi sorunlar varken Türkiye Avrupa Birliği'ne girmeye gerçekten ne kadar layıktır benim ciddi soru işaretlerim var, sadece kadın hakları konusunda söylüyorum, Türkiye'de kadın hakları ayaklar altında çiğnenmektedir, katiyen ciddiye alınmamaktadır, yapılanların hepsi gösteriş ve vitrin meselesidir (HUKÇ1).

Benzer bir şekilde kadın hareketinin çabalarına rağmen yeni Ceza Kanunu'na eklenmeyen bir başka madde de cinsel yönelim ibaresi idi. Görüştüğüm kadın aktivistler cinsel yönelim ibaresinin Türk Ceza Kanunu'nda ayrımcılık maddesine eklenmesine son anda vazgeçilmesini Türk toplumunda heteroseksüel ilişkinin bir norm olarak kabul ettiğinin bir göstergesi olarak yorumlamaktaydılar.

Görüştüğüm kişiler tüm istediklerini elde edememiş olduklarını söyleseler de eski ceza kanunu'na kıyasla kadın erkek eşitliği açısından bir çok kazanım elde edilmiştir. Daha önce de bahsedildiği gibi, yeni ceza kanunu ile kadınlara karşı işlenen suçlar artık aileye veya topluma karşı işlenen suçlar değil, bireye karşı işlenen suçlar olarak tanımlanmıştır. Aynı şekilde tecavüz tanımı geliştirilmiş, evlilik içi tecavüz suç sayılmıştır. Kadının kendisine tecavüz eden kişi ile evlendirilmesini bir nevi teşvik eden yasa ceza kanunu'ndan çıkartılmıştır. Yeni ceza kanunu kadınları kendi vücutları üzerinde söz sahibi özgür bireyler olarak tanımlamıştır. Görüştüğüm bir aktivist de kadın hareketinin edimlerinden övünç ile söz etmiştir:

Yeni Türk Ceza Kanunu kötü bir kanun olmasına rağmen gene de büyük bir adımdır.

Neden? Çünkü bizden başka hiç bir örgüt bizim gibi çalışmadı, lobi yapmadı. Biz hassas davrandık, toplumsal cinsiyet eşitliği talep ettik. Bir aktivist olarak şuna inanıyorum...eğer tüm gruplar bizim gibi çalışmış olsalardı Türk Ceza Kanunu insan haklarına daha yakın olurdu (STK3).

Aynı şekilde, kadın aktivistlerin bu başarısı medya ve diğer organizasyonlar tarafından da taktir ile karşılanmıştır. Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGP)'den bir katılımcıya göre kadın hareketinin Türk Ceza Kanunu'nu iyileştirme sürecindeki başarısı kadın sivil toplumunun güçlü ve birliktelik içinde olduğunun bir kanıtı olduğunu söyledi. Kadın hareketinin güçlü bir şekilde bu dönemde kendini göstermesini deprem zamanındaki sivil dayanışma ile özleştirdi.

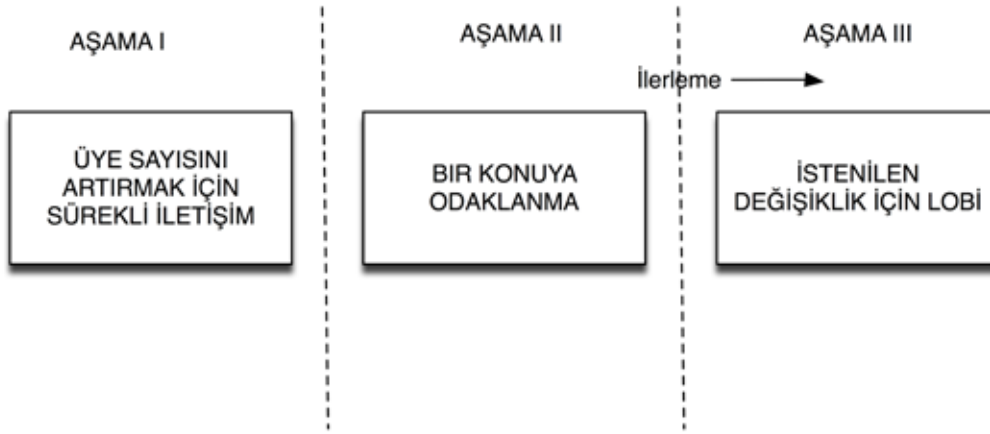
...nasıl Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarının gün yüzüne çıkması 1999 depremiyse, kadınların işbirliği içinde olabileceği ve ortak mücadele verebileceklerinin miladı da Türk Ceza Kanunu ve Medeni Kanunu'nu değiştirme sürecidir. (AB1).

Bir başka katılımcıya göre ise bu durum kadın hareketinin daha da güçlenmesine sebep olmuştur.

Türk Ceza Kanunu'ndaki değişimler ve gelişmeler daha da büyük bir kadın ağı oluşmasına sebep olmuş ve kadınların ulusal ve uluslararası arenada seslerinin duyulmasına sebep olmuştur. Katılım Türk Ceza Kanunu'nda daha da çoktu, sanırım bu devam eden bir süreç...ve ileride katılım daha da büyük olacak, ve başarımız da! (STK3).

Gerçekten de kadın hareketinin bu süreçteki başarısı ve kadın aktivistlerin lobicilik faaliyetleri geniş bir birlikteliğin politika yapma sürecini etkileyerek nasıl başarı ile sonuçlanacağını gösteren güzel bir örnektir. Bu Şekil 3'de de gösterildiği gibi kadın hareketinin belli bir yol haritası kullanarak elde ettikleri başarıdır. Kadın aktivistler önce iletişim ağları kurarak lobi yaptılar. Değişim için sayılarının artması gerektiğine inandılar. Bu sebeple aynı amaç için bir araya geldiler ve büyüdüler. Ardından, Aşama II'de de görüldüğü gibi değiştirmek istedikleri konuya odaklandılar. Aşama III'de ise bir adım daha ileri giderek değişim sağlamak

istedikleri konu için harekete geçtiler.

Şekil 3. Türk Ceza Kanunu'nu değiştirme süreci

Kadın aktivist grupların lobicilik faaliyetlerinin kaynak seferberliği teorisi ile incelendiği bu çalışmada ortaya çıkan sonuç başarının kullanılan yöntem (*tekli hedef* veya *çoklu hedef*) ile ilgili olduğu idi. Kadın aktivist gruplar *tekli hedef* yöntemini kullandıklarında istedikleri sonuca ulaşamazken *çoklu hedef* yöntemini kullandıklarında başarılı olmuşlardır. Bu bağlamda kaynak seferberliği teorisinin de vurguladığı gibi sadece kaynakların var olması değil onların yetkin bir şekilde kullanılmış olması da önemlidir.

Sonuç:

Görüşülen kadın aktivistler *çoklu hedef* yöntemi ile Avrupa Birliği müzakere süreci kendi çıkarları doğrultusunda kullanmışlardır. Bir başka deyişle Avrupa Birliği kadın aktivistlerin ilk lobi yaptıkları ön hedef olurken, Avrupa Birliği müzakere süreci de aktivistlerin başarı ile kullandıkları kaynak görevini görmüştür. Yani, Avrupa Birliği'ni ön hedef ve Avrupa müzakere sürecini de kaynak olarak kullanarak meclise bazı maddeleri değiştirmesi konusunda baskı yapmış, ve bu şekilde politika yapma süreci üzerinde etki sahibi olmuştur. Kadın aktivist gruplar başarısız oldukları zaman istediklerine sahip olana kadar lobi yapmaya devam etmişlerdir. Bu bağlamda buradan çıkartılacak en önemli sonuç farklılıklarına rağmen kadınların bir araya gelerek ellerindeki kaynağı değerlendirmek için ağ oluşturabildikleri ve ortak amaç için hükümete lobi yapabildikleridir.

SUMMARY

This paper has two main aims. The first is to explain how women's groups define and perform lobbying as well as to understand the effects that preparation for membership in the European Union has on women's collective abilities, and the second is to examine how, under different circumstances, women's activist groups affect policy-making and engage in lobbying nationally. The research presented here indicates that women's activist groups chose both with whom to work/network and whom to lobby according to their field of interest and the expertise of the potential counterpart as well as degree of influence wielded by the target.

In this paper, I argue that process of becoming a member in the European Union enhances women's activist groups' ability to become politically active agents of change. By using the Turkish Penal Code amendments as a case I show that women's lobbying actions have the potential to challenge the existing social order and women's movements constitute pressure for change. At the same time, while the European Union plays a significant role in enhancing women's activist groups' capacities to act, ultimately the actions undertaken by such groups will depend also on state practices and its political will to act on issues of concern to women.

This research makes at least two broader contributions. From a theoretical perspective, this research develops a new paradigm for understanding the effects of EU membership on women's activism. To this end I introduce three conceptual approaches: the *single target approach*, the *double target approach* and the *cognitive theory of lobbying* that aims to explain processes through which women engage in lobbying for the Turkish Penal Code amendments. It was argued that while lobbying when the lobbyist groups judge that they can no longer work with the targets that they want to work with, they lobbied to change their point of view. Such *cognitive theory of lobbying* is accomplished when a person engages with a particular issue or concern by first becoming aware of it, then comprehending it and finally deciding to act or not to act. So it is suggested that for a person to act on a particular issue s/he must first know about the matter and later realize its significance. The *double target approach*, on the other hand, was introduced as referring to the situation wherein a lobbyist trying to influence a target group (final target), first lobbies the initial target.

The analysis of data indicates that in Turkey the EU has had substantial effects on the activities of women's groups. This paper also extends our understanding of how and under which conditions women's networks are being created and utilized; the research will advance our understanding of power that women's activist groups have and can exercise in order to formulate their political and social agenda. Furthermore the research has broader implications insofar as it will contribute to a deeper understanding of how political and social contexts and their gendered meaning affect women's groups' abilities to organize collective actions.

Kaynakça

- Arat, Y. (1994). Toward a democratic society: The women's movement in Turkey in the 1980s. *Women's Studies International Forum* 17 (2/3), 241-48
- Arat, Z. (2003). A struggle on two fronts. *Human Rights Dialogue*, 2:10
- Başpınar, V. (2003). "Türk Medeni Kanunu ile Aile Hukukunda Yapılan Değişiklikler ve Bu Konuda Bazı Önerilerimiz". AHFD., 3, 79-101.
- CEDAW (2005), Ayrımcılık Karşıtı Komite.
- Baumgartner, F. R. ve Leech, B.L. (1996). The multiple ambiguities of 'Counteractive Lobbying'. *American Journal of Political Science*, 40, 521-542.
- Eltantawy, N. ve Wiest, J. B. (2011). Social Media in the Egyptian Revolution: Reconsidering Resource Mobilization Theory. *International Journal of Communication*, 5, 1207 – 1224.
- Göker, G. (2007). İnternet'in Türkiye'de kadın hareketi üzerindeki etkisi: Kadın Kurultayı E-Grubu Örneği". XII. Türkiye'de İnternet Konferansı, 8-10 Kasım, Ankara. Alındığı yer: http://inet-tr.org.tr/inetconf12/kitap/Bildiriler/51_123_inet07.pdf
- İlkaracan, İ. (2007) Türkiye'nin dönüşüm sürecinde 1980'lerden bu yana kadın hareketi. Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi. Alındığı yer: http://www.obarsiv.com/pdf/ipek_ilkcaracan.pdf. Erişim tarihi: 23.05.2011.
- Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümler Derneği ve Türk Ceza Kanunu Kadın Platformu (2004). *Shadow Report on Turkey's Fourth and Fifth Combined Periodic Report to the Committee on the Elimination of Discrimination against Women*. (For submission to the CEDAW pre-session.)
- Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümler Derneği (2005). *Turkish Civil and Penal Code Reforms From A Gender Perspective: The Success of Two Nationwide Campaigns*. İstanbul : WHHR Publications. Alındığı yer: <http://www.wwhr.org/images/CivilandPenalCodeReforms.pdf>. Erişim tarihi: 23.05.2011.
- Keck, M. E. ve Sikkink, K. (1999). *Transnational Advocacy Networks in International and Regional Politics*. UNESCO.
- Marshall, G. A. (2003). "Turkish feminist movement and the European Union." *Europe's daughters: Traditions, expectations, and strategies of women's movements in Europe*. Ed. Miethe, I. and Roth, S. Opladen: Leske and Budrich.
- Marshall, G. A. (2005). "Ideology, progress and dialogue A Comparison of feminist and Islamist Women's Approaches to the Issues of Head Covering and Work in Turkey". *GENDER & SOCIETY*, 19:1, 104 – 120.

Sirman, N. (1989). Feminism in Turkey: A short history. *New Perspectives on Turkey* 3:1, 1-34.

Tekeli, Ş. (1986). "The rise and change of the new women's movement." *The new women's movement: Feminism and political power in Europe and U.S.A.*, edited by D. Dahlerup. Beverly Hills, CA: Sage.

Yanacopulos, H. (2005). The strategies that bind: NGO coalitions and their influence". *Global Networks*, 5:1, 93–110.